

– En uppgift på det pedagogiska mikroplanet kan vara att styra över en inbiten Othellospelare till någon som överväger att köpa ett hotell på Narvavägen.

På Årstaskolan är det omkring 20 procent av eleverna som har annat modersmål än svenska. Dessa barn träffar Ulf Häggberg både på lektionstid, samt under eftermiddagar och lov på fritidshemmet.

– Jag läste kurser i svenska som andraspråk på kvartsfart några terminer. Jag har alltid varit intresserad av svenska och jobbar gärna med det parallellt med sport, musik och att leka med barnen på gården. Jag fyllde ett hål här på Årstaskolan, eftersom det inte fanns någon lärare i svenska som andraspråk på lågstadiet, berättar Ulf Häggberg.

Under skolloven är de tvåspråkiga barnen ofta i klar majoritet på fritidshemmet. Han menar att fritidshem med många tvåspråkiga barn bör vara extra noggranna vid val av aktiviteter och rutiner och fundera över hur de kan skapa en gynnsam språkutvecklande miljö.

– Det jag tror främst skiljer verksamheten på fritids från klassrumsmiljön är den frivilliga kontakten med kamraterna och den ofta mer informella dialogen mellan barn och pedagog.

Det är lätt att missa att barn som inte har svenska som förstaspråk inte alltid förstår nyanserna i språket, säger Ulf Häggberg fritidspedagog. Foto: Hasse Hedström

I Skolverkets allmänna råd står det att personalen i fritidshem ska ha ett förhållningssätt där olika kulturer och flerspråkighet ses som en tillgång och att barnens språkliga identitet ska integreras i den dagliga verksamheten.

Ulf Häggberg har lett studiecirklar för fritidspersonal kring dessa frågor i ett par olika omgångar. Förutom viss teori har de varit mycket praktiskt inriktade. Kurserna har utmynnat i att fritidspersonalen språkinventerat och listat ord, aktiviteter och företeelser i olika rum. Främst för att personalen ska bli medveten om vilken potential som finns för att utveckla alla barns språk.

– I köket handlar det dels om alla redskap, adjektiven, och substantiv, men även verb som grädda, hacka och gratinera. Det handlar inte om att arrangera förhör utan bli uppmärksam och använda språket så att barnen förstår nyansskillnader och att benämna saker istället för att bara säga: "Ge mig den där".

Det är lätt att missa att barn som inte har svenska som förstaspråk inte alltid förstår nyansskillnader mellan ord som skåp och hylla. Språkinventeringarna är tänkta som något som pedagogen tar med sig in i olika aktiviteter

– På vår lilla enhet har vi valt att laga pizza och tacco med barnen. Det är en utmärkt verksamhet för alla barn, men dessutom ger det rika tillfällen att komma in på ett lite djupare och annorlunda ordförråd än vad som är vanligt i skolan: "Nu tar du slickepotten och rör om i bunken."

Det handlar inte att agera språkpolis. Pedagogen behöver inte rätta barn som säger: "Kan jag få en knäckemacka!" Men Ulf framhåller vikten av att personalen är språkligt medveten, benämner det som händer och utnyttjar vardagliga tillfällen för språkinläring och anpassar sitt språk efter barngruppen.

Fritidshemmet är en arena där barnen har många informella tillfällen för att utveckla sitt talspråk. Här finns mer tid för vardagsnära samtal kring ämnen som ligger nära barnen jämfört med i klassrummet. Det kan vara svårt att få till riktiga samtal när barnen i skolan ska tala inför hela klassen. Som på måndag morgon när alla barn ska tala om vad de har gjort under helgen.

– "Vad har du gjort?", "Jag har varit på bio." Samma frågor till alla, man kommer liksom inte vidare. Min erfarenhet är att barn som har svenska som andraspråk inte är så benägna att ställa frågor kring saker som de inte riktigt förstår. Genom att skapa trygghet och smågrupper så vågar de oftare fråga.

Det är enklare att få till en fördjupad dialog om pedagogen vet vad barnet är intresserad av, då blir det lättare att ställa öppna frågor.

– Ett exempel är ett barn som jag talade fiske med. Han visade med gester hur han vevat när han fiskat, jag trodde att "veva" var ett ord som han kunde. Samma sak med ordet "kasta". Det är inte säkert att sådana här brister upptäcks vid en test i skolan, eleven kan ha orden i sitt passiva ordförråd.

Det finns en risk att man inte alltid förstår nyanser och får möjlighet att lära sig vardagsord och ord som benämner egna intressen i skolan. Där har fritidshemmet en viktig uppgift.

Sarah Shehata, Mona Shehata, Moa Ferm och Noel Björkman och Ulf Häggberg spelar ordbingo. Det blir många tillfällen till samtal om ord och deras betydelse, samtidigt är det kul. Foto: Hasse Hedström

Verksamheten i klassen och på fritids stödjer olika delar av barnens språkutveckling. En sak som det inte finns så stort utrymme för i klassen är barnens samtal sinsemellan om intressen och samtalsämnen som spontant dyker upp under lek eller i friare aktiviteter. I skolan krävs ofta att eleven ska tala kring ämnen de har begränsad kunskap om och med en terminologi där de kanske inte riktigt förstår alla nyanser.

På lågstadiet kan det vara svårt att avgöra om elevens svårigheter beror på ämnesmässiga svårigheter eller om den språkliga repertoaren brister. På fritids ställs oftare frågor som avslöjar sådana brister.

– Jag minns att jag efter en handbollsturnering frågade ett barn: "Sprang du på kanten?" "Vadå?", han förstod inte vad jag menade. Däremot var han mycket intresserad av att berätta vad han varit med om.

För att komma ner till barnets bästa nivå så måste pedagogen ställa frågor som inte nödvändigtvis har att göra med de ämnen som man läser i skolan utan stoff som intresserar barnet och som barnet har kunskap om.

– Jag har börjat kunna identifiera ord som man ofta felaktigt tror att alla förstår. Ofta gäller det att ställa rätt följdfrågor för att verkligen se att alla förstår en instruktion eller något specifikt ord.

Men det är inte så att Ulf Häggberg alltid är medveten och väljer sina ord på guldväg när han talar med barnen. Det måste finnas tillfällen till spontanitet och det oväntade på fritids.

– Det händer att jag ropar "Häng den i kryllan", när jag är ute och spelar fotboll. Men de behöver ju lära sig det språket också.

Ulf Häggberg tycker att det är viktigt att alla barn får tillgång till språkets olika stilnivåer: från skolspråkets akademiska, till vardagsspråket i hem och på fritids och även slang. Det viktiga är språkbudet – att barn får många tillfällen till att lyssna och använda svenska inom olika genrer.

– Något jag skulle vilja utveckla är att prata med föräldrarna kring detta. Det finns något som kallas språkdömande; vad talas det för språk hemma, på fritiden, hur ser tevevanorna ut och vad kan vi hjälpa till med? Kan det istället vara så att de är på väg att tappa sitt förstaspråk?

Hasse Hedström

Praktiska tips:

Vid högläsning

- Provläsning av den tilltänkta boken. Vid svåra passager – uppmana till frågor. Ibland kan sådana stopp störa flödet. Ett alternativ kan vara att göra omskrivningar eller lägga in synonymer.

Att läsa och skriva

- Kolla alla barns läsfrekvens och lässtil. Vissa vill gå undan och läsa, andra gillar att tillsammans med andra bläddra i faktaböcker. Se till att det även finns böcker på alla barns modersmål.
- Hjälp barnen att välja böcker för egen läsning. Det finns en risk att barnen väljer samma bok som sina kamrater, trots att den ligger över deras förmåga.

Att tala och sjunga

- Barn behöver inte alltid förstå en sångtext, däremot kan det vara bra att gå igenom en sångtext före ett uppträdande.
- Välj spel som stimulerar ordkunskap och konversation som frågesportspel eller Memory.
- Använd fruktstunden, bussresan och likande tillfällen till enkla lekar som stärker ordförrådet:
- Använd måltiderna för att träna barnen att konversera.

NÅGRA LEKAR

Gissa djuret

En tänker på ett djur, resten ställer ja- eller nej-frågor. Frågeställaren måste hålla tidigare information i huvudet för att ställa en bra fråga när det är dennes tur.

Vad ligger i påsen

I en påse stoppas ett antal föremål ner. Barnet stoppar ner handen i påsen utan att titta och beskriver ett föremål, hur det känns, storlek, vad det kan användas till och så vidare. Övriga försöker lista ut vad det är för sak.

Parlamentet

En leder leken genom frågor. Den som svarar får inte svara med ja, eller nej utan tvingas omformulera <http://www.pedagogstockholm.se/svenska/tema-lasning-och-boksamtal/> svaret.

<http://www.pedagogstockholm.se/svenska/tema-lasning-och-boksamtal/>

Lärmiljöer

Vad härligt det är att lyssna till Ann Marie Körlings tankar kring vikten av hur vi pedagoger tänker när vi utformar en lärmiljö för våra elever.

Fritids/skolasamverkan

Vi lade stor vikt vid att utifrån didaktikens grundfrågor: HUR? VAD? FÖR VEM? vi ville utforma lärandemiljön i de 3 rum vi hade till vårt förfogande. Vilka spännande samtal vi hade utifrån våra olika professioner. Bilderna i detta inlägg är hämtade från de lärandemiljöer vi byggde upp.

Vi bestämde oss för att bygga miljöer som skulle passa för både skolaktiviteter och fritidsaktiviteter. Vi arbetade tematiskt och förändrade miljöerna utifrån temat. Det var även viktigt för oss att borden som eleverna arbetade vid skulle gå att förändra för olika aktiviteter.

HEJA ANN-MARIE & tack för att du lyfter detta intressanta och ibland underskattade ämne!

Christina Wilhelmsson, Christel Svedin och Helena Sjöö.

Berga och Glasbruksskolans fritidshem består av tre avdelningar; Lek och skoj för årskurs 1,3,4 och 5, Pandan för årskurs 2 och Koggen för elever i F-1 (tillhör Glasbruksskolans fritidshem). Inspiration till språkutvecklingsarbetet fick pedagogerna under en föreläsning om vikten av högläsning och ordkunskap med Maria Heimer, skolbibliotekarie och utvecklingspedagog i Staffanstorp.

– Vi bestämde oss för att högläsa varje vecka men att vägen för att bearbeta läsningen skulle ske utifrån varje elevgrupps intresse och behov, förklarar pedagogerna. Och att redovisning på något sätt ska ske för en annan avdelning.

Olika teman

Språkutvecklingsarbetet utgår från tre olika teman. Temat ”Bästa kompis” får elever i år F-1 att fundera på vad kamrater och kamratskap betyder. Årskurs 2:s ”Lika unika” bearbetar jämställdhet och människors lika värde. I årskurs 3-5 är etnicitet och mångfald en central punkt i temat ”Tillsammans funkar alltsammans!”

– Arbetet i sin tur ser väldigt olika ut. I årskurs 3-5 bygger arbetet på afternoon teatréffar med gemensam läsning och efterföljande diskussioner. Böckerna är åldersanpassade och bearbetar temats ämne, berättar Christel.

– I årskurs två läser vi [Katitzi](#) i storgrupp. Inför varje nytt lästillfälle spelar jag ofta glömsk för att få eleverna att återberätta, fortsätter Christina.

Christina lyfter betydelsen av samtal utifrån elevers intresse, stanna upp vid svåra ord, ta betänkepauser i läsningen, förställa rösten vid olika karaktärer för att skapa spänning och ibland låta elever komma med förklaringar. Hon berättar också att eleverna bearbetar berättelsen genom skuggteater utifrån korta avsnitt ur boken. Med lakan, ficklampa och pantomim låter eleverna kroppsspråket tala.

– Stå bakom ett lakan avdramatiserar att stå framför någon och redovisa, säger hon.

Återberätta och lek

Återberättandet är en central punkt i arbetet och pedagogerna betonar vikten av ge eleverna tid för det. De ser det som viktigt att gå laget runt och stötta med följdfrågor som stimulerar reflektion och säkerställer att alla elever kommer till tals.

– Vi har valt böcker som eleverna kan relatera till på ett eller annat sätt, ämnen som berör deras vardag utifrån det sociala planet och känslor, berättar de.

Elever i årskurs 3-5 bearbetar även sina läsoplevelser i bild som i sin tur ska redovisas genom en konstutställning. Elever i årskurs 1 och förskoleklass leker ofta lekar kopplat till litteraturen.

– En kontinuerlig fråga i arbetet är hur en leker för att få med alla. Därför leker vi många samarbetslekar, säger Christel.

Läsning och film

På Koggen arbetar Helena och eleverna i F-1 med film och läsning parallellt. [Pelle Svanslös](#), i både bok och [film](#), blev startskottet för elevernas manusunderlag, diskussioner om kamratskap, utanförskap och vad det innebär att vara annorlunda.

– Eftersom eleverna kände karaktärerna kunde vi lätt spinna vidare på egna filmberättelser om Pelle utifrån en konflikt, säger Helena och fortsätter; Eleverna arbetar i smågrupper och skapar manus genom text eller bild och stop motionfilmer med iPads. Strukturen för arbetet är tydlig, de arbetar efter deadline och målet är en färdig film.

Helena poängterar pedagogernas stöttning i att alla deltar för att klara uppgiften. Arbetet kräver inlyssnande och uppmärksamma pedagoger som kontinuerligt uppmärksammar allas deltagande.

– Och uppmuntrar fantasi. Legogubbar och pappersfigurer agerar skådespelare och äldre elever hjälper yngre med texter och filmandet. Tryggheten i gruppen, att våga pröva sig fram är centralt, berättar hon.

– Vi ska kunna garantera likvärdigheten för barnen oavsett avdelning. Det här är frågor som alltid är viktiga. Det är ett arbete som aldrig tar slut, avslutar hon och kollegorna.

<http://www.folkhalsan.fi/spraklekar>

<http://lekar.folkhalsan.fi/spraklekar/lista>

Vilka språkliga aktiviteter finns på fritids? Lista

Aktivitet			

Hur stimulerar vi läsningen?

Hur ser vår språkstimulerande miljö ut?

Behöver vi förändra något?

Få syn på språket

(använd följande länk för att ladda ner publikationen)

http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D2843

Ett kommentarmaterial om språk- och kunskapsutveckling i alla skolformer, verksamheter och ämnen.

Det språkliga perspektivet har stor betydelse i alla skolformer och ämnen. Få syn på språket förtydligar det språkliga perspektivet som är lyft i styrdokumentet hela vägen från förskola till vuxenutbildning. Materialet riktar sig till dig som arbetar i någon av dessa skolformer, oberoende av ålder på dina elever eller vilket eller vilka ämnen du undervisar i. Materialet kan vara särskilt användbart för dig som undervisar i något annat ämne än språkämnen.

Att läsa och skriva i skolans olika verksamheter och ämnen

Vilken läs- och skrivkompetens krävs av barnen och eleverna?

Funderar man närmare på den frågan inser man snart att man inte läser och skriver samma slags texter i olika verksamheter och ämnen. Inte heller läser och skriver man lika mycket eller med samma syfte i olika verksamheter och ämnen. Därför behöver lärare i skolans olika verksamheter och ämnen diskutera och försöka ringa in mer specifika läs- och skrivkompetenser för respektive verksamhet och skolämne liksom de förutsättningar som finns där för läsande, skrivande och språkutveckling i stort.

- Vilka skriftspråkliga sammanhang förekommer i förskoleklassen och på fritidshemmet?

Hur kan elevernas skriftspråkliga kompetens utmanas i dessa verksamheter?